

Příspěvek k faunistice krasce lipového *Lamprodila rutilans rutilans* (Coleoptera: Buprestidae) na východní Moravě

Ondřej Konvička

Contribution to the faunistics of the jewel beetle *Lamprodila rutilans rutilans* (Coleoptera: Buprestidae) in the eastern Moravia.– Čas. Slez. Muz. Opava (A), 59: 77-80, 2010.

Abstract: *Lamprodila rutilans rutilans* is a species developing merely in lime trees exposed to sunshine. Until now, there was only one published record from the eastern Moravia region. This study lists a set of faunistic records gathered by the author from the region. The species is reported from 35 localities in 16 faunistic grid squares, mostly in linden tree rows or solitary trees. The species has already survived several decades in 2 localities and can be now classified as relatively widespread. Strong and vital populations live in Uherské Hradiště, Uherský Ostroh and in Zlín. The Linden Burncow is locally threatened by cutting entire linden rows. It is essential to guarantee continuous offer of trees suitable for development in the vicinity of present populations.

Key words: *Lamprodila rutilans rutilans*, Buprestidae, Coleoptera, faunistics, conservation, endangered, eastern Moravia, Czech Republic

Úvod

Kravec lipový *Lamprodila rutilans rutilans* (Fabricius, 1777) je v Červeném seznamu ohrožených druhů České republiky – bezobratlých veden v kategorii „near threatened“ (téměř ohrožený) (Škorpík 2005).

Larvy se vyvíjí pod kůrou starých, ale dosud živých lip (zjištěna na *Tilia cordata* a *T. platiphyllos*). Vývoj probíhá jak v tlusté borce kmene, tak ve větvích stromu, základní podmínkou je, aby se jednalo o části osluněné (Bílý 1989, 2002). V Ostravě byly pozorovány i výletové otvory ve stromech mladších o průměru kmene cca 20 cm (J. Ch. Vávra, Ostrava, ústní sdělení). Vývoj larvy je dvouletý. Imaga v květnu a červnu za slunečného teplého počasí aktivují na osluněných kmenech, větvích a listech lip (Bílý 1989). Ve Staré Huti u Dobříše byla v roce 2009 imaga nalézána až do poloviny srpna (V. Hanzlík, Neratovice, ústní sdělení). Druh je v rozšíření v celé Evropě, kromě severní části Skandinávie (Bílý 1989; Kubáň 2006).

O výskytu v ČR bylo dosud publikováno pouze několik údajů. Nálezy byly publikovány z okresu Prostějov (Zoufal 1922), ze západních Čech (Bozděchová 1972), z Lednice a okolí (Strejček 1973), z okolí Třebovic (Koloničný & Stanovský 1975), z oblasti Orlicka a Podorlicka (Poláček 1977), z Veltrus (Strejček 1988), z okolí Českých Budějovic (Kletečka 1995), z Biosférické rezervace Pálava (Bílý 1996) a z okolí Plzně (Mergl 2007). Bílý (1989) bez konkrétních údajů uvádí „u nás na celém území.“ Ze zkoumaného území zmiňuje druh z jedné lokality Trávníček (1995).

Tato práce si klade za cíl shrnout veškeré dosavadní poznatky o rozšíření druhu *L. rutilans rutilans* na východní Moravě.

Metodika

Zájmovým územím východní Moravy je myšleno historické území Kroměřížska, Valašska a Slovácka (Obr. 1).

Údaje o výskytu byly použity z vlastní sbírky a pozorování, výpisem sbírek v oblasti působícího muzea, soukromých sbírek, pozorováních místních sběratelů. Dále byly údaje doplněny o autorem prováděný systematický průzkum lip potenciálně vhodných k vývoji v regionu, zaznamenávána byla kromě pozorování imág i přítomnost zcela charakteristických a nezaměnitelných výletových otvorů. Údaje o svých nálezích a

pozorování poskytli kolegové Jan Habarta (Velká nad Veličkou), Ladislav Kandrnál (Kunovice), Tomáš Sitek (Ostrava), Vlastimil Slovák (Kroměříž), Antonín Šuchma (Valašské Klobouky), Jiří Ch. Vávra (Ostrava), Daniel Vít (Zlín). Část údajů pochází ze sbírky Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně.

Prezentované údaje jsou uvedeny v následující struktuře: název obce, za případnou pomlčkou následuje upřesnění místa nálezu (název místní části obce či jejího území nebo název ulice), číslo faunistického čtverce, datum nálezu, počet sbíraných (pozorovaných jedinců), doplňující informace o nálezu, jméno sběratele, jméno determinátora a místo uložení materiálu. Doplňující údaje o nálezu imag či výletových otvorů na kmenu/kmenech se vždy vztahují k lípám. Jednotlivé nálezy jsou odděleny středníkem. Lokality jsou doplněny čísly faunistických čtverců (podle Zelený 1972, Novák 1989) a jsou řazeny podle čísel čtverců od západu k východu, v každém jednotlivém sloupci pak od severu k jihu. V rámci stejného čísla čtverce jsou lokality řazeny abecedně. Za nálezem následuje případná poznámka. V textu jsou užity zkratky: MJMZ = Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, PR = přírodní rezervace, observ. = pozorováno.

Nomenklatura vychází ze současného pojetí krascovitých dle Palearktického katalogu brouků (Kubáň 2006).

Obr. 1: Mapa České republiky s vyznačením zájmového území.

Výsledky

Seznam nálezů

- Ústí u Vsetína (6674) – 16.vi.2007, 1 ex. a čerstvé výletové otvory na kmenech, observ. O. Konvička;
 Nový Hrozenkov (6675) – 2007, výletové otvory na třech kmenech, observ. O. Konvička;
 Kvasice (6770) – 30.v.1945, 2 ex., 10.vi.1945, 2 ex., vše lgt. et det. Sekerka, coll. MJMZ; 1996, 1 ex., lgt., det. et coll. D. Vít; 2008, 20 ex. vychováno z larev, lgt., det. et coll. V. Slovák;
 Zlín – Březnická ulice (6771) – 2009, výletové otvory na kmenech, observ. O. Konvička;
 Zlín – Kotěrova ulice (6771) – vi.2007, 10 ex.; vi.2008, 10 ex., vše observ. D. Vít;
 Zlín – Lipová ulice (6771) – vi. 2007, 10 ex., observ. D. Vít; 9.vi.2007, 9 ex., lgt. det. et coll. O. Konvička; vi.2008, 10 ex., observ. D.Vít;
 Zlín – Nábřeží (6771) – vi.1996, 6 ex., observ. D. Vít;
 Zlín – třída Tomáše Bati (6771) – 2007, výletové otvory na kmenu u městské tržnice v centru města, observ. O. Konvička;
 Lípa (6772) – 10.vi.2007, 1 ex. na kmenu, lgt. det. et coll. O. Konvička;
 Slušovice (6772) – 1 ex., lgt. et det. Krejčírek, coll. MJMZ; Poznámka: Dle ústního sdělení D. Trávníčka pochází nález z 50. let dvacátého století.
 Zlín – třída Tomáše Bati (6772) – 12.vi.2007, 2 ex. na kmenu u věžových domů, observ. O. Konvička;
 Zlín – Ul. 2 května (6772) – 2007, výletové otvory na kmenech, observ. O. Konvička;
 Liptál (6773) – 2007, starší výletové otvory na kmenu staré lípy, observ. O. Konvička;
 Huslenky (6774) – 2008, výletové otvory na kmenu na jihozápadně orientované pastvině, observ. O. Konvička;
 Doubravy (6872) – 1999, výletové otvory na kmenu, observ. D. Trávníček; Poznámka: Bez uvedení konkrétního nálezu z lokality zmiňuje výskyt již Trávníček (1995).
 Hřivínův Újezd (6872) – 2007, starší výletové otvory na kmenech, observ. O. Konvička;
 Nedašova Lhota (6874) – 2007, výletové otvory na dvou kmenech, observ. O. Konvička;
 Valašské Klobouky (6874) – 20.v.1973, 2 ex., lgt., det. et coll. A. Šuchma;
 Ostrožská Nová Ves (6970) – v.2008, 2 ex. v lužním lese, lgt., det. et coll. L. Kandrnál;

Uherské Hradiště (6970) – 1 ex., lgt. et det. Krejčírek, coll. MJMZ; 2008, 2 ex. vychovány z larev nalezených u nemocnice, lgt., det. et coll. L. Kandrnál; 2007 a 2008, mnoho ex. na kmenech u nemocnice, observ. L. Kandrnál;

Uherský Brod – Havříce (6971) – vi.1986, více ex., observ. K. Resl; 20.vi.1986, 1 ex.; vi.1987, 6 ex., vše lgt., det. et coll. K. Resl;

Bojkovice (6972) – 2007, výletové otvory na kmenu, observ. O. Konvička;

Luhačovice (6972) – 2007, výletové otvory na kmenech u nádraží, observ. O. Konvička;

Bzenec - Přívoz (7069) - 18.v.1994, 2 ex. na kmenech lip v areálu dřevoskladu, lgt., det. et coll. J. Habarta;

Hroznová Lhota (7070) - 26.v.1991, 2 ex. v lipové aleji v obci, lgt., det. et coll. J. Habarta;

Moravský Písek (7070) – vi.2008, mnoho ex., observ. L. Kandrnál;

Uherský Ostroh (7070) – 14.v.1999, 10 ex. smykem větvi v lipové aleji, lgt., det. et coll. J. Habarta; 2008, 2 ex., vychovány z larev, lgt., det. et coll. L. Kandrnál;

Veselí nad Moravou – Bartolomějské náměstí (7070) – 2008, výletové otvory na několika kmenech, observ. O. Konvička, T. Sítek et J. Ch. Vávra;

Hrubá Vrbka (7170) - 10.vi.1992, 5 ex., lgt., det. et coll. J. Habarta; 2008, výletové otvory na několika kmenech u hřbitova, observ. O. Konvička;

Malá Vrbka (7170) - 21.vi.2000, 6 ex. na okraji lesa v území obce nazývané místním obyvatelstvem Lipina, lgt., det. et coll. J. Habarta;

Malá Vrbka - Vojšice (7170) - 30.v.1991, 1 ex. oklepem lipových větví, lgt., det. et coll. J. Habarta;

Javorník - PR Machová (7171) - 31.v.-28.vi.2006, 3 ex., lgt., det. et coll. J. Habarta;

Javorník (7171) - 20.vi.1990, 1 ex. na staré lípě u kostela, lgt., det. et coll. J. Habarta;

Suchovské Mlýny (7171) - 5.v.1989, 3 ex. na lipových výmladcích na pasece, lgt., det. et coll. J. Habarta;

Velká nad Veličkou (7171) - 1.vi.1976, 1 ex. na lípě u kostela; 10.v.1990, 7 ex. na lipových výmladcích v území obce nazývané místním obyvatelstvem Kadůbek, vše lgt., det. et coll. J. Habarta;

Diskuze a závěr

Druh *Lamprodila rutilans rutilans* byl ve zkoumaném území zjištěn na 35 lokalitách v 16 faunistických čtvrcích. Vyskytuje se od nejnižších poloh (170 m n.m. – Veselí nad Moravou) po střední polohy (453 m n.m. – Nový Hrozenkov). Nejvíce imág bylo zjištěno v červnu, méně pak v květnu.

Vyhledáváním dokladových kusů se podařilo zjistit historické nálezy druhu z pouhých tří lokalit. Na lokalitách Kvasice a Uherské Hradiště byl výskyt recentně potvrzen a je tedy doloženo, že populace zde přežívají již několik desetiletí. Na třetí historické lokalitě Slušovice nebyla v letech 2007 a 2008 i přes autorem provedený průzkum zjištěna imaga ani výletové otvory na žádné z lip ve městě či jeho okolí.

Krasic *Lamprodila rutilans rutilans* je v současnosti ohrožen zejména „moderním“ jednorázovým plošným kácením lipových alejí či obsazených izolovaných jednotlivých stromů či jejich skupin (např. pokácení všech lip na Bartolomějském náměstí ve Veselí nad Moravou v červenci 2009). Pro přežití druhu na jednotlivých lokalitách musí být aleje, skupiny stromů atp., obnovovány postupně, dříve než dojde ke kolapsu zdravotního stavu dřevin tak, aby byla zajištěna kontinuita stromů vhodných k vývoji. Důležitá je samozřejmě dosadba dostatečného počtu mladých jedinců lip, kteří dokáží v budoucnu zajistit vývojové možnosti pro cílový druh. Taková péče je nezbytná i pro zajištění dlouhodobé existence jiných xylofágních či saproxylických druhů bezobratlých vyskytujících se ve stromořadích. V lesních porostech se pak negativně projevuje pěstování monokultur na úkor druhově rozrůzněného lesa s výskytem lip. Druhu by také prospělo, kdyby bylo v lesích menší zakmenění (Konvička et al. 2004), tedy větší světlost a staré lípy se nechávaly jako výstavky. Současné rozšíření druhu a možnosti kolonizace dalšího prostoru jsou limitovány lesními porosty vhodného typu a struktury a existencí dalších osluněných starších lip (aleje, skupinky stromů, solitéry). Nezbytná je pak přítomnost takových stromů v migračním dosahu současných populací.

Druh lze v současnosti v regionu označit za relativně rozšířený. Silné a vitální populace se dosud nacházejí zejména v Uherském Hradišti, Uherském Ostrohu a ve Zlíně. To je dáno větším počtem osluněných starších lip vhodných k vývoji na těchto lokalitách (více

alejí atp.). V ostatním území byl druh zjištěn ojediněle a lokálně. Většina nálezů byla uskutečněna v antropogenním prostředí měst, vesnic, či k nim vedoucích alejí. Mimo lidská sídla či jejich okolí byl druh nalezen pouze jednotlivě. Vzhledem k tomu, že se druh vyskytuje a vyvíjí i v korunách stromů, lze předpokládat, že uniká pozornosti a jeho rozšíření v regionu bude rozsáhlejší. Pro co nejuplněnější poznání rozšíření i vlivu kácení lip na druh by bylo dobré v průzkumu i nadále pokračovat.

Poděkování

Rád bych poděkoval Jiřímu Ch. Vávrovi za pomoc s vyhledáním literatury, za korekce textu a podnětné a cenné informace a připomínky. Martinu Škorpíkovi a Lukáši Spitzerovi děkuji za další podnětné a cenné informace a připomínky. Janu Habartovi, Ladislavu Kandrnálovi, Tomáši Sitkovi, Vlastimilu Slovákovi, Antonínu Šuchmovi, Jiřímu Ch. Vávrovi a Danielu Vítovi za laskavé poskytnutí údajů o svých pozorováních a nálezech. Dále děkuji Dušanu Trávníčkovi za vypsání údajů z muzejních sbírek, Miloši Žmolíkovi za vyhotovení mapy a Oldřichu Nedvědovi za anglický překlad abstraktu. Nemalý dík také patří mé drahé polovičce Janě Lehnertové za trpělivost a (nejen) morální podporu. Práce vznikla za podpory a ve spolupráci se Správou CHKO Bílé Karpaty.

Literatura

- Bílý S. (1989): Krascovití, Buprestidae. Zoologické klíče.- Academia, Praha, 111 pp.
- (1996): Coleoptera: Buprestoidea, pp. 439-445. In Rozkošný R. & Vaňhara J. (eds.), Terrestrial Invertebrates of the Pálava Biosphere Reserve of UNESCO, III. Folia Fac. Sci. Nat. Univ. Masarykianae Brunensis, Biologia, 94: 409-630 pp.
- (2002): Summary of the bionomy of the Buprestid beetles of Central Europe (Coleoptera: Buprestidae). – Acta Entomol. Mus. Nat. Pragae, Suppl. 10: 1-104 pp.
- Bozděchová J. (1972): Krasci (Col., Buprestidae) ve sbírkách zoologického oddělení Západočeského muzea. Prachtkäfer (Buprestidae) in den zoologischen Sammlungen des Westböhmisches Museum in Pilsen. *Zprávy Muzeí Západočeského kraje*, 14 (5): 13-20 (in Czech, German summary).
- Kletečka Z. (1995): *Poecilonota rutilans* (FABR.), (Coleoptera, Buprestidae) v lipových alejích okolí Č. Budějovic. *Sbor. Jihočes. Muz. v Čes. Budějovicích, Přír. Vědy* 35: 50 p.
- Koloničný L. & Stanovský J. (1975): Některé zajímavější druhy brouků v okolí Třebovic. *Entomologický zpravodaj Krajské stanice mladých přírodovědců v Ostravě-Porubě*, 3: 9-16 (in Czech).
- Konvička M., Čížek L. & Beneš J. (2004): Ohrožený hmyz nížinných lesů: ochrana a management. Sagittaria, Olomouc, 79 pp.
- Kubáň V. (2006): Tribe Poecilonotini Jakobson, 1913; pp. 350-352. In Löbl I. & Smetana A. (eds.): Catalogue of Palaearctic Coleoptera. Vol. 3. Scarabaeoidea – Scirtoidea – Dascilloidea – Buprestoidea – Byrrhoidea. Apollo Books, Stenstrup, 690 pp.
- Mergl M. (2007): Brouci v Plzni, pp. 54-55. In Klán M. (ed.), Životní prostředí města Plzně, díl 4. Odbor životního prostředí Magistrátu města Plzně, Plzeň, 56 pp. (in Czech).
- Novák I. (1989): Seznam lokalit a jejich kódů pro síťové mapování entomofauny Československa. (The list of localities and their codes for grid mapping of entomofauna of Czechoslovakia). *Zpr. Čs. Společ. Entomol. ČSAV*, 25 (1-2): 3-84 (in Czech).
- Poláček K. (1977): Krascovití brouci, pp. 497-504. In Roček et al. (eds.): Příroda Orlických hor a Podorlicka. SZN, Praha, 660 pp. (in Czech).
- Strejček J. 1973: Nové nebo jinak zajímavé druhy brouků z Čech a Moravy. Neue oder sonst interessante Kaferarten aus Böhmen und Mähren. *Zprávy Čsl. Spol. Entomol.*, 9: 57-67 (in Czech, German summary).
- (1988): Entomologický výzkum zámeckého parku ve Veltrusech. Entomologische Bedeutung des Schlossparks in Veltrusy. *Bohemia Centralis*, 17: 157-167 (in Czech, German summary).
- Škorpík M. (2005): Buprestidae (krascovití), pp. 464-468. In Farkač J., Král D. & Škorpík M. (eds.), Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí. Red list of threatened species in the Czech Republic. Invertebrates. - Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Praha, 760 pp.
- Trávníček D. (1995): Zvířena, pp. 71-88. In Nekuda (ed.): Zlínsko. - Muzejní a vlastivědná společnost v Brně. 784 pp.
- Zelený J. (1972): Návrh členění Československa pro faunistický výzkum (s 5 obr.). *Zpr. Čs. Společ. Entomol. ČSAV* 8: 3-16.
- Zoufal V. (1922): Fauna brouků Prostějovského okresu. [Beetle fauna of the Prostějov district]. *Věstník Klubu Přírodovědeckého v Prostějově*, 18 (1920-1921): 5-21 (in Czech).
- Adresa autora: Ondřej Konvička, AOPK ČR, Správa CHKO Bílé Karpaty, Nádražní 318, CZ-763 26 Luhačovice, Česká republika, e-mai: brouk.vsetin@centrum.cz